

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 38

1 december 1978

No. 12

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

INHOUD: J. H. KUCHLEIN, Pyraliden en vedermotten uit de omgeving van Glimmen (prov. Groningen) (Lepidoptera, Pyralidae en Pterophoridae) (p. 177). — H. P. J. J. CUPPEN, Het voorkomen van macroptere vormen van enkele oppervlaktewantsen in Nederland (Heteroptera) met enige opmerkingen over hun oecologie (p. 181). — J. T. WIEBES, Redescription of *Sycoscapter gibbus* Saunders, a parasitic fig wasp from Madagascar and Réunion (Hymenoptera, Chalcidoidea, Torymidae) (p. 185). — Literatuur (p. 190: J. VAN DER VECHT; p. 191: L. P. S. VAN DER GEEST). — Korte mededelingen (p. 189, 191: Personalia; p. 189: G. J. FLINT; p. 191: Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek).

Pyraliden en vedermotten uit de omgeving van Glimmen (prov. Groningen) (Lepidoptera, Pyralidae en Pterophoridae)

door

J. H. KUCHLEIN

Vakgroep Dierkunde, Landbouwhogeschool, Wageningen

ABSTRACT. — A list is given of the Pyralid and Plume Moths, captured in the neighbourhood of Glimmen (prov. of Groningen) by means of an m.v. lamp. The moths have been captured in an orchard, situated about 5 miles SE of the city of Groningen. 1027 specimens have been identified, captured during three seasons; they belong to 47 species. Moreover, the few earlier records referring to the occurrence of Pyralids in the province of Groningen are discussed.

INLEIDING

Over de aanwezigheid van micro's in de provincie Groningen is tot dusver bijzonder weinig bekend geworden. Gegevens, die halverwege de vorige eeuw door Dr. C. de Gavere in deze provincie zijn verzameld, werden door De Graaf (1859-1864) en De Graaf & Snellen (1866) in hun bijdragen in de „Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland” verwerkt. Nadien zijn, zoals ook uit het doornemen van de Nederlandse collecties blijkt, slechts enkele incidentele vangsten uit de provincie Groningen te melden.

Het wordt door het bovenstaande des te meer begrijpelijk, dat de mogelijkheid om vanglampmateriaal uit de provincie Groningen te bewerken, dankbaar werd aangegrepen. De vlinders werden gevangen met een door de Plantenziektenkundige Dienst opgestelde vanglamp in een boomgaard, die zich even bezuiden het dorp Glimmen bevond. De vangplaats ligt ongeveer 8 km ten zuidoosten van de rand van de stad Groningen en valt dus binnen het Drents plantengeografisch district, waartoe het gehele zuidelijke gedeelte van de provincie Groningen behoort. De fruituin, die nu overigens niet meer bestaat, was aangelegd op zandgrond; de grondwaterpiegel ligt naar schatting 1½-2 m onder het oppervlak. Aan de boomgaard grenst een landgoed, bestaande uit loofhoutbos, terwijl op ongeveer 1 à 2 km afstand nog enkele bossen zijn gelegen, waaronder het 110 ha grote Noordlaarder Bos, dat eigendom is van de Vereniging tot Behoud

van Natuurmonumenten in Nederland en dat vooral uit dennenbos en gemengd naaldhout- en loofhoutbos met heidevegetatie bestaat. In de naaste omgeving van de vangplaats bevinden zich voorts vijvers en sloten, alsmede het op ca. 1 km afstand gelegen stroomgebied van de Drentse A met oever- en moerasvegetatie.

In het U.T.M.-grid systeem met een net van 10×10 km hokken ligt de vangplaats volgens de door Lefeber & al. (1976) aangegeven nummering op de grens van de vakken 07-30 en 08-30. Bij het instippen op de verspreidingskaarten is gekozen voor het eerstgenoemde vak, omdat hierin Glimmen is gelegen, dat als vindplaats van de gevangen dieren is aangemerkt.

Veel dank ben ik verschuldigd aan de heren ing. J. J. C. Nieuwenhuis (Landbouwcentrum, Groningen) en A. van Frankenhuyzen (Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen) voor respectievelijk de verzorging van het vanglampmateriaal en de verleende bemiddeling, alsmede aan de heer R. de Fluiter, die op ons laboratorium de noodzakelijke preparaten vervaardigde.

RESULTATEN

Materiaal uit de lichtval werd ontvangen over de seizoenen 1960, 1962 en 1963. Bij elkaar werden over die jaren 1021 Pyraliden, behorend tot 46 soorten, en 6 vedermotten, behorend tot één soort, op naam gebracht. De in vergelijking met overeenkomstige vanglampresultaten lage aantallen individuen zijn vooral toe te schrijven aan het feit, dat de lamp niet gedurende het gehele seizoen heeft gebrand.

In onderstaand tabellarisch overzicht zijn de resultaten samengevat. De gevolgde classificatie en nomenclatuur is die uit de Naamlijst van Lempke (1976), waarnaar voor de synonymie wordt verwezen.

Gelet op de voedselplanten is meer dan 70% van de gevangen dieren gebonden aan ruderales en weidevegetatie, ongeveer 20% is gebonden aan water- of moerasvegetatie en ca. 6% aan gewassen uit bos en heide.

NOTITIES OVER ENKELE SOORTEN

Chrysoteuchia culmella (Linnaeus). De Gavere vond de soort te Hoornse dijk, bezuiden de stad Groningen (De Graaf, 1864: 196).

Crambus pascuella (Linnaeus). Door De Gavere aangetroffen te Harendermolen (De Graaf, 1864: 191-192). In het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam bevindt zich een exemplaar uit Groningen, 18.VI.1900.

Crambus hamella (Thunberg). De vermelde datum is erg laat voor deze soort, die overigens met *Agriphila deliella* (Hübner) tot de laatstverschijnende soorten van het vroegere verzamelgenus *Crambus* Fabricius behoort. Komt op diluviale heiden voor.

Crambus nemorella (Hübner). De Gavere heeft de soort te Hoornse dijk ten zuiden van de stad Groningen gevonden (De Graaf, 1864: 191).

Crambus perlilla (Scopoli). In het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bevindt zich een exemplaar van Diakonoff, dat op 7.VI.1934 te Groningen gevangen is.

Agriphila selasella (Hübner). Onder de naam *Crambus pratellus* Linnaeus vermeldt De Graaf (1864: 196) De Gavere's opgave van de uitspanning Helpman (nu een wijk in het zuidelijke deel van de stad Groningen). Niet in de lichtval gevangen.

Agriphila straminella (Denis & Schiffermüller). In 1962 heeft de soort erg lang doorgevlogen. Zo werden in dat jaar op 11.VIII drie en op 16.VIII eveneens drie dieren gevonden, terwijl op 24.VIII en 29.VIII telkens één is gevangen. Dit opschuiven van de vliegtijd is stellig toe te schrijven aan de effecten van het uitzonderlijk koude en sombere jaar 1962.

Agriphila tristella (Denis & Schiffermüller). Volgens De Graaf (1864: 196) heeft De Gavere de soort te Haren en Helpman aangetroffen.

Eudonia truncicolella (Stainton). Een zeer late observatie op 2.X.1962.

Soortnaam	Aantal individuen				Datum	
	1960	1962	1963	totaal	vroegste	laatste
PYRALIDAE						
<i>Chilo phragmitella</i> (Hübner)	6	19	10	35	19.VI.1963	8.IX.1962
<i>Calamotropha paludella</i> (Hübner)	0	1	0	1	3.VIII.1962	
<i>Chrysoteuchia culmella</i> (Linnaeus)	68	27	35	130	5.VI.1960	25.VII.1962
<i>Crambus pascuella</i> (Linnaeus)	1	4	0	5	19.VI.1960	31.VII.1962
<i>Crambus hamella</i> (Thunberg)	0	1	0	1	9.X.1962	
<i>Crambus pratella</i> (Linnaeus)	0	1	0	1	23.VI.1962	
<i>Crambus nemorella</i> (Hübner)	3	7	2	12	15.VI.1960	10.VII.1962
<i>Crambus perlella</i> (Scopoli)	4	3	2	9	22.VI.1960	11.VII.1962
<i>Agriphila straminella</i> (Den. & Schiff.)	28	38	33	99	24.VI.1960	29.VIII.1962
<i>Agriphila tristella</i> (Den. & Schiff.)	118	46	40	204	10.VII.1963	3.IX.1960
<i>Catoptria pinella</i> (Linnaeus)	1	2	0	3	16.VI.1962	12.VIII.1960
<i>Catoptria margaritella</i> (Den. & Schiff.)	0	5	3	8	9.VII.1963	20.VIII.1962
<i>Catoptria falsella</i> (Den. & Schiff.)	1	2	0	3	26.VI.1962	20.VIII.1962
<i>Pediasia fascelinella</i> (Hübner)	3	1	0	4	10.VIII.1962	24.VIII.1960
<i>Schoenobius gigantella</i> (Den. & Schiff.)	1	0	0	1	23.VI.1960	
<i>Schoenobius forficella</i> (Thunberg)	21	41	22	84	31.V.1960	20.IX.1962
<i>Donacaula mucronella</i> (Den. & Schiff.)	1	3	0	4	18.VI.1962	3.VIII.1962
<i>Scoparia cembrae</i> Haworth	0	1	0	1	15.VIII.1962	
<i>Scoparia arundinata</i> (Thunberg)	1	1	3	5	20.VI.1963	3.VII.1963
<i>Scoparia ambigualis</i> (Treitschke)	10	5	6	21	5.VI.1960	10.VII.1962
<i>Eudonia truncicolella</i> (Stainton)	5	4	3	12	2.VIII.1963	2.X.1962
<i>Eudonia mercurella</i> (Linnaeus)	5	1	6	12	18.VII.1963	23.VIII.1960
<i>Nymphula nymphaeata</i> (Linnaeus)	35	11	10	56	18.VI.1960	11.IX.1961
<i>Parapoynx stratiotata</i> (Linnaeus)	6	3	4	13	22.VI.1963	29.VIII.1962
<i>Cataclysta lemnata</i> (Linnaeus)	1	3	1	5	18.VI.1962	22.VIII.1960
<i>Evergestis forficalis</i> (Linnaeus)	76	13	8	97	15.V.1960	12.IX.1963
<i>Evergestis pallidata</i> (Hufnagel)	3	3	1	7	30.VII.1963	2.IX.1960
<i>Pyrausta aurata</i> (Scopoli)	1	0	0	1	22.VIII.1960	
<i>Ostrinia nubilalis</i> (Hübner)	2	1	0	3	22.VI.1960	25.VII.1962
<i>Eurrhynx hortulata</i> (Linnaeus)	5	3	40	48	15.VI.1960	22.VII.1962
<i>Eurrhynx coronata</i> (Hufnagel)	5	6	3	14	17.VI.1960	20.VIII.1962
<i>Anania verbascalis</i> (Den. & Schiff.)	0	0	1	1	4.VII.1963	
<i>Udea prunalis</i> (Den. & Schiff.)	1	4	6	11	24.VI.1960	2.VIII.1962
<i>Udea olivalis</i> (Den. & Schiff.)	5	5	11	21	18.VI.1960	31.VII.1962
<i>Nomophila noctuella</i> (Den. & Schiff.)	2	2	0	4	20.VIII.1962	1.X.1962
<i>Pleuroptya ruralis</i> (Scopoli)	51	4	7	62	5.VIII.1963	10.X.1962
<i>Hypsopygia costalis</i> (Fabricius)	3	1	1	5	30.VII.1963	1.IX.1960
<i>Orthopygia glaucinalis</i> (Linnaeus)	1	0	1	2	3.VIII.1963	22.VIII.1960
<i>Aphomia sociella</i> (Linnaeus)	0	1	1	2	8.VII.1963	15.VIII.1962
<i>Eurhodope suavella</i> (Zincken)	0	2	0	2	9.VIII.1962	10.VIII.1962
<i>Oncocera formosa</i> (Haworth)	1	0	0	1	8.VI.1960	
<i>Nephoterix adelphella</i> (F.v.R.)	1	1	0	2	23.VI.1960	25.VII.1962
<i>Metriostola betulae</i> (Göze)	3	1	0	4	23.VI.1960	25.VII.1962
<i>Pyla fusca</i> (Haworth)	0	1	1	2	11.VII.1962	9.IX.1963
<i>Phycita roborella</i> (Den. & Schiff.)	1	0	0	2	23.VIII.1960	
<i>Dioryctria mutata</i> Fuchs	0	1	0	1	3.VIII.1962	
PTEROPHORIDAE						
<i>Platyptilia pallidactyla</i> (Haworth)	0	4	2	6	7.VII.1963	24.VII.1962

Titanio pollinalis (Denis & Schiffermüller). Snellen (1882: 36) vermeldt een exemplaar, dat in Groningen door De Gavere werd gevangen en dat zich thans in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bevindt. De soort is niet op de lamp gekomen. *T. pollinalis*, die in Nederland de N.W.-grens van zijn verspreidingsgebied bereikt, komt in het westen des lands niet voor; evenmin op de Britse eilanden, het vasteland van Zweden en in Noorwegen. Niet uit de omgeving van Bremen opgegeven, maar wél van een flink aantal plaatsen bekend uit Denemarken en Sleeswijk-Holstein, alsmede uit de omgeving van Hamburg.

Uresephita limbalis (Denis & Schiffermüller). Van deze trekvinder, waarvan tot dusver maar enkele waarnemingen uit ons land bekend zijn, werd op 29.VIII.1958 door Wilmink een exemplaar te Groningen gevangen (Lempke, 1959: 174).

Anania verbascalis (Denis & Schiffermüller). Bij deze soort, evenals bij *T. pollinalis*, loopt de N.W.-grens van het areaal door N.W.-Europa. Op de Britse eilanden komt de soort slechts langs de oost- en zuidkust van Engeland voor. In het noordelijke gedeelte van N.W.-Duitsland en Denemarken is *A. verbascalis* pas halverwege deze eeuw noordwaarts doorgedrongen en omstreeks 1930 bij Bremen, sedert 1943 bij Hamburg en in 1956 in Denemarken aangetroffen. Uit dien hoofde is de vangst te Glimmen zoögeografisch belangwekkend.

Opsibotys fuscalis (Denis & Schiffermüller). Van deze soort, die niet in de vanglamp werd gevangen, bevinden zich in het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam twee exemplaren, afkomstig uit Groningen, die op 27.V.1901 zijn gevangen.

Udea prunalis (Denis & Schiffermüller). Door De Gavere bij Slochteren en Groningen gevonden (De Graaf, 1864: 46).

Nomophila noctuella (Denis & Schiffermüller). Aan de in het overzicht vermelde gegevens kan nog een lichtvangst op 26.IX.1959 worden toegevoegd.

Hypsopygia costalis (Fabricius). Deze soort vertoont een dergelijke ontwikkeling in het verspreidingspatroon als *A. verbascalis*. Op de Britse eilanden komt *H. costalis* tot dusver niet in Ierland en Schotland voor. Gedurende de laatste halve eeuw is de areaalgrens in het noordelijke gedeelte van N.W.-Duitsland noordwaarts verschoven: bij Hamburg aangetroffen sedert 1945 (en talrijk geworden), in Sleeswijk-Holstein sinds 1932; evenwel nog niet uit de omgeving van Bremen opgegeven, maar wél in 1956 van het eiland Borkum gemeld. In Denemarken werd pas in 1972 een exemplaar gevonden. In dit verband is de vangst te Glimmen gedurende enkele opeenvolgende jaren van betekenis.

Aphomia sociella (Linnaeus). Een zeer late vondst op 15.VIII.1962. *A. sociella* werd eerder in de provincie Groningen te Winschoten als rups aangetroffen. Drie uitgekweekte adulten bevinden zich in de collectie van de vakgroep Entomologie van de Landbouwhogeschool te Wageningen.

LITERATUUR

- Graaf, H. W. de, 1859-1864. Microlepidoptera in Nederland waargenomen. In J. A. Herklots, *Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland* 3: 40-54, 55-95, 189-227. E. J. Brill, Leiden.
- Graaf, H. W. de & P. C. T. Snellen, 1866. Microlepidoptera in Nederland waargenomen. In J. A. Herklots, *Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland* 3: 334-417. E. J. Brill, Leiden.
- Lefeber, V., J. A. M. Snoek & H. Turin, 1976. *Lijst van ruim 5000 Nederlandse plaatsnamen en natuurterreinen met U.T.M. coördinaten en matrix-nummers*: 1-34. Leiden.
- Lempke, B. J., 1959. Trekvinders in 1958 (Negentiende Jaarverslag) (slot). — *Ent. Ber., Amst.* 19: 171-179.
- , 1976. Naamlijst van Nederlandse Lepidoptera. — *Bibl. k. ned. natuurh. Ver.* 21: 1-100.
- Snellen, P. C. T., 1882. De Vlinders van Nederland. Microlepidoptera: I-XIII, 1-1197, pl. 1-14. E. J. Brill, Leiden.

Ritzema Bosweg 32A, 6703 AZ Wageningen, Nederland